

CEYHUN ƏZİZOV

**BDU-nun Hüquq fakültəsinin
IV kurs tələbəsi**

CƏRİMƏ - CƏZANIN BİR NÖVÜ KİMİ

1990-cı ilin avqust ayında Havanada keçirilən BMT-nin Cinayətkarlığın qarşısının alınması və cinayətkarlarla rəftar üzrə VIII Konqresi azadlıqdan məhrum etmə ilə bağlı olmayan cəzalara dair BMT-nin minimal standartlarını qəbul etmişdir. Minimal standartlar Tokio şəhərində yerləşən BMT-nin Asiya və Uzaq Şərq İnstitutu tərəfindən hazırlanmışdır. “Tokio qaydaları” dünya dövlətlərinə məhkumu cəmiyyətdən təcrid edilməsi ilə bağlı olmayan cəza tədbirlərinin geniş tətbiq olunmasını tövsiyyə edirdi. Bu kimi beynəlxalq aktları rəhbər tutaraq, öz milli qanunvericiliyini təkmilləşdirən Azərbaycan Respublikası da qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsini azadlıqdan məhrum etməyə alternativ cəzaların dairəsini genişləndirməklə təcrübədə xeyli əlverişli şərait yaratmışdır.

Cinayət Məcəlləsinin 44-cü maddəsi, ən yüngül cəza növü hesab edilən – cərimə cəzasını nəzərdə tutur. Məcəllənin 44.1-ci maddəsinə görə, cərimə qanunla müəyyən edilən həddə məhkəmə tərəfindən məhkum barəsində tətbiq edilən pul tənbehidir. Cərimə, şərti maliyyə vahidi məbləğinin (1 manat, 10 qəpik) yüz mislindən, beş min mislinədək miqdarda məhkəmə tərəfindən müəyyən edilir. Şərti maliyyə vahidinin məhz bu məbləğdə təyin edilməsi dövlətin sosial-iqtisadi inkişafından, minimum əmək haqqının məbləğindən və digər səbəblərdən birbaşa asılıdır. Qanunvericilik cinayətin ağırlığını və məhkumun əmlak vəziyyətini nəzərə alaraq, şəxsə 110 manatdan 5500 manata qədər pul tənbehi tətbiq edə bilər.

Müəyyən dövrlərdə cərimə cəzası bizim cinayət qanunvericiliyimizə cəza növləri sırasına daxil edilməmişdi. Sovet cinayət hüququnda başqa cəzalara nisbətən cərimə cəzasının tətbiqi daha sonrakı dövrlərə aiddir. 1919-cu ildə qəbul edilən RSFSR cinayət hüququnun “Rəhbər başlanğıcları”, Azərbaycan SSR cinayət hüququnun 09 iyul 1920-ci ildə qəbul edilmiş əsasnaməsi cərimə cəzasını nəzərdə tutmurdu. Qeyd edək ki, Azərbaycanda ilk dəfə pul cəriməsi 1922-ci il RSFSR Cinayət məcəlləsi əsasında qəbul edildi. 1924-cü ildə SSRİ Mərkəzi İcraiyyə Komitəsi tərəfindən qəbul edilən “Rəhbər başlanğıcları” cəzalar sırasına cərimə cəzası da daxil edildi.

CM-nin 43.2-ci maddəsinə əsasən, cərimə təqsirləndirilən şəxsə həm əsas cəza kimi, həm də əlavə cəza növü kimi tətbiq edilə bilər. Əsas cəza – məhkəmə hökmü ilə müstəqil tətbiq edilə bilən cəza növüdür. Əsas cəza növü kimi cərimə cəzasının bir sıra özünəməxsus xüsusiyyətləri vardır: Birincisi, cərimə bir dəfə tətbiq edilən haldır. İkincisi, cərimə məhkumun vəziyyətində maddi məhrumiyyətlərdən başqa hər hansı digər bir nəticəyə səbəb olmur. Üçüncüsü, cərimə şərti tətbiq edilə bilər.¹

¹ Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin Komentariyası / F.Y.Səməndərovun redaktəsi

Cərimə, əlavə cəza kimi məhkəmələr tərəfindən yalnız CM-nin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş hallarda təyin edilə bilər. Qeyd edək ki, cərimə - cəzanın bir növü kimi, Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsində nəzərdə tutulan hallarda islah işindən başqa, bütün digər əsas cəza növlərinə qoşula bilər.

Cərimə - cəzanın bir növü kimi aşağıdakı hallarda tətbiq olunur :

1. Məcəllənin Xüsusi hissəsində, tətbiq edilən maddənin sanksiyasında nəzərdə tutulan hallarda. Misal üçün; Maddə 233, 237, 242 və sair;
2. Cinayətə görə müəyyən edilmiş cəzadan daha yüngül cəzanın tətbiqi zamanı (Maddə 62);
3. Cəzanın çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edildikdə (Maddə 77);

Cəzanın bir növü kimi, cərimə cəzası – hələ Sovet vaxtında məhkəmə təcrübəsində əhəmiyyətli yer tuturdu. Azərbaycan Respublikasının 1999-cu ildə qəbul edilmiş Cinayət Məcəlləsində də cərimə cəzası mühüm yer tutur. Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsində ayrı-ayrı cinayət əməllərinə görə “cərimə cəzasının” geniş şəkildə nəzərdə tutulması (214 sanksiyada) – cərimə cəzasının cəzanın bir növü kimi nə qədər əhəmiyyətli olmasının göstəricisidir. Belə ki, məcəlləmizin beş bölməsində, on səkkiz fəslində cərimə cəzasının adının çəkilməsi bunun bariz nümunəsi sayıla bilər. 1999-cu ildə qəbul edilmiş yeni cinayət məcəlləmizin (01 may 2006-cı ilə qədər olan dəyişikliklərlə) Xüsusi hissəsində cəmi “573 sanksiya” göstərilir. Qeyd etmək istərdik ki, onlardan “214 sanksiya” cərimə cəzasını nəzərdə tutmaqla, ümumilikdə göstərilən sanksiyaların 37%-ə qədərini təşkil edir. Cinayət Məcəlləsinin Xüsusi hissəsinin VII bölməsində (“Sülh və insanlıq əleyhinə cinayətlər”) cərimə cəzasının ümumiyyətlə qeyd olunmaması, qeyd etdiyim bölmənin yüksək ictimai təhlükəliliyi ilə seçilən cinayətləri nəzərdə tutmasından irəli gəlir. Qeyd etmək lazımdır ki, son zamanlar Azərbaycan Respublikasının məhkəmə təcrübəsində cərimə cəzasının tətbiq edilməsi xeyli artmışdır ki, bu da öz növbəsində müsbət hal hesab olunmaya bilməz. Belə ki, cərimə cəzası 2000-ci ildə ümumi məhkum edilmiş 14605 şəxsdən 850-ə (5,8 %), 2001-ci ildə ümumi məhkum edilmiş 13688 şəxsdən 2303-ə (16,8 %), 2002-ci ildə ümumi məhkum edilmiş 14188 şəxsdən 2681-ə (18,9 %), 2003-cü ildə ümumi məhkum edilmiş 11827 şəxsdən 1852-ə (15,7 %) tətbiq edilmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Cəzaların İcrası Məcəlləsinin IV fəslə bütövlükdə cərimə növündə cəzanın icrasını tənzimləyir. AR CPM-nin 510.3-cü maddəsinə əsasən, məhkum edilmiş şəxs cəriməni üzürlü səbəbdən bir ay müddətində ödəyə bilmədikdə, məhkəmə cərimənin məhkum tərəfindən ödənilməsinə altı ayadək müddətə təxirə sala və ya cərimənin hissə-hissə ödənilməsinə müəyyən edə bilər.

AR CM-nin 44.4-cü maddəsinə görə, cəriməni ödəməkdən qəsdən boyun qaçıran şəxslərə bu cəza növü ictimai işlər, islah işləri və ya müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə əvəz oluna bilər. Professor F.Y.Səməndərovun fikrincə, cərimə cəzasının azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə, habelə azadlıqdan məhrum etmə cəzasının cərimə cəzası ilə əvəz edilməsinə yol verilməməlidir. O, haqlı olaraq belə hesab edir ki, CM-nin 44-cü maddəsinin 4-cü hissəsindən cərimə cəzasının azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edilməsinə dair göstəriş qanundan çıxarılmalıdır.

Qeyd etmək istərdik ki, Sovet cinayət hüququ cərimə cəzasının tətbiqinə dair bir neçə şərtlər irəli sürürdü. Belə ki, yeni qəbul edilmiş cinayət məəcəlləmizdən fərqli olaraq, Sovet Cinayət hüququnda cərimə cəzası azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə və yaxud da ki, əksinə, azadlıqdan məhrum etmə cəzası, cərimə cəzası ilə əvəz edilə bilməzdi. “Cərimə” cəzasını “azadlıqdan məhrum etmə” cəzası ilə əvəz olunması – olduqca mənfə bir haldır. Buradan elə bir nəticə çıxır ki, cəriməni ödəyə bilməyən, kasıb təbəqənin nümayəndələrini məhbus həyatı gözləyə bilər. A.N.İqnatovun fikrincə, qanunvericilikdə belə bir müddəanın olması, varlı təbəqə üçün özbaşınalığa, kasıb təbəqə üçün isə azadlıqdan məhrum etməyə səbəb olacaqdır. Məhkum edilən şəxsin əmək haqqısının və ya başqa gəlirinin aşağı olması ona əsas cəza kimi cərimə cəzası əvəzinə sanksiyada nəzərdə tutulan digər daha ağır cəza növü təyin edilməsi üçün əsas ola bilməz.¹ Azadlıqdan məhrum etmə cəzası, cərimə cəzasına nisbətən çox ağır cəzadır. Buna görə də onu cərimə ilə əvəz etmək haqsızlığa və ədalətsizliyə səbəb olardı. Sovet qanunvericiliyi cərimənin azadlıqdan məhrum etmə kimi ağır cəza ilə əvəz edilməsinə nəinki yol vermirdi, hətta belə hallarla ciddi mübarizə aparırdı.²

Cərimə cəzasının islahedici funksiyasının səmərəliliyini daha da artırmaq üçün, məhkəmə cinayət etmiş şəxsin maddi vəziyyətini mütləq nəzərə almalıdır. Zənnimcə maddi vəziyyəti qənaətbəxş olmayan şəxsə böyük miqdarda cərimənin təyin edilməsi, düzgün hal hesab edilə bilməz. Cinayət hüququ kursundan da bizə məlumdur ki, cəzanın əsas məqsədi – şəxsi müflis etmək deyil, islah etməkdən ibarətdir. Maddi vəziyyəti qənaətbəxş olan cinayət əməli törətmiş şəxsə isə, cərimənin az miqdarda təyin edilməsinin praktiki əhəmiyyəti yoxdur. Çünki, bu halda, məhkəmə tərəfindən təyin edilmiş cərimənin, cinayəti törətmiş “imkanlı şəxs” üçün tərbiyəvi təsiri bir o qədər də effektiv olmayacaqdır. Cərimə - cinayət törətmiş şəxs üçün, hiss ediləcək səviyyədə olmalıdır ki, o həm islahedici funksiyanı yerinə yetirsin, həm də digər şəxsləri cinayət əməli törətməkdən çəkindirsin.

Cərimə - dövlət büdcəsinin artım mənbəyindən biridir. Bir çox inkişaf etmiş ölkələrdə elə hesab olunur ki, cərimə cəzasının tətbiq olunmasının dövlət

¹ AR Ali Məhkəməsi Plenumunun «Məhkəmələr tərəfindən cinayət cəzalarının təyin edilməsi təcrübəsi haqqında» 25.06.2003-cü il / 4 sayılı qərarının II bəndi // (F.Y.Səməndərov – Cinayət Məcəlləsinin Kommentariyası)

² Vahid Qəhrəmanov. Sovet cinayət hüququnda cəzaların sistemi. Bakı, 1957. Səh. 38-39

üçün böyük bir xeyri vardır. Bundan başqa, dövlətin digər cəzaları çəkmək üçün büdcədən ayırdığı vəsaitə burada ehtiyac duyulmur.

Bəzən bir qrup müəllif haqsız olaraq, “cərimə cəzası” ilə “əmlak müsadirəsi cəzasını” biri-birinə bənzədirlər. Bu gün qüvvədə olan cinayət məəcəlləsində nəzərdə tutulan əmlak müsadirəsi – xüsusi müsadirə olmaqla, şəxsin cinayət yolu ilə əldə etdiyi əmlakının dövlət tərəfindən müsadirəsidirsə, “cərimə cəzası” - şəxsə törətdiyi cinayətə görə məhkəmə tərəfindən tətbiq edilən pul tənbehidir. Əmlak müsadirəsi cəzasında, əgər şəxsin cinayət yolu ilə qazandığı əmlakı məhkəmə tərəfindən müsadirə edilirsə, cərimə cəzasında isə şəxs ancaq pul məhrumiyyətinə düşür edilir. Bundan başqa, cərimə cəzası məhkəmə tərəfindən geniş tətbiq edildiyi halda, məhkəmə təcrübəsində əmlak müsadirəsinə nadir hallarda təsadüf olunur.

Qərbi Avropanın bir çox inkişaf etmiş ölkələrinin məhkəmə təcrübəsində şəxsi azadlıqdan təcrid etməyən cəzaların tətbiqinə daha çox geniş yer verilir. Onlar elə hesab edirlər ki, cinayət törətmiş şəxsi cəmiyyətdən təcrid etməklə, cəzanın əsas məqsədinə nail olmaq olmaz. Qeyd edək ki, cərimə bir çox - inkişaf etmiş ölkələrdə ən geniş tətbiq olunan cəza növüdür.

İngiltərənin cinayət qanununvericiliyində cərimə cəzası - həm əsas, həm də ki, əlavə cəza növü, kimi kifayət qədər geniş tətbiq edilən cəza növlərindən biridir. Qanunvericilik cərimənin minimum və maksimum məbləğini göstərməyərək, cərimənin məbləğinin müəyyən edilməsini məhkəmənin səlahiyyətlərinə aid edir. 1973- cü ildə İngiltərədə qəbul edilmiş “Məhkəmələrin səlahiyyətləri haqqında” qanuna görə, məhkəmə cinayət törətmiş şəxsə istənilən məbləğdə cərimə təyin edə, cərimənin hissə-hissə ödənilməsini və müəyyən müddətə qədər təxirə salınmasını təmin edə bilər. Lakin, bu hallarda məhkəmə hökmün nəticə hissəsində cərimənin növbəti dəfə nə vaxt ödənilməsi tarixini göstərməlidir. İngiltərədə məhkəmələr, hər üçüncü cinayətə görə cərimə cəzasını tətbiq edir. Bununla da hər il məhkəmələr 1,5 milyondan çox cərimə cəzasını təyin edərək, dövlət büdcəsinə xeyli miqdarda pul göndərirlər.¹

Fransa Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə görə, cərimə cəzası – həm fiziki şəxslərə, həm də ki, hüquqi şəxslərə tətbiq edilə bilər. Məcəlləyə görə, cərimə cəzasının iki növü vardır : 1.Ştrafo günlər ; 2.Pul cəriməsi ; Ştrafo günlər – cinayət etmiş fiziki şəxslərə, gündəlik qazanc məbləği nəzərə alınmaqla məhkəmə tərəfindən tətbiq edilir. Gündəlik qazanc məbləği dedikdə, məhkəmə şəxsin gündəlik qazanc və xərclik vəsaitlərini nəzərə alır. Qeyd edək ki, Fransanın cinayət məəcəlləsinə görə, cərimənin maksimum məbləği 2000 frank müəyyən edilib. Cərimənin bir növü olan, ştrafo günlərin müddəti 360 təqvim günü göstərilir. Pul cəriməsi - əsas cəza kimi fiziki və hüquqi şəxslərə tətbiq edilir. Pul cəriməsinin miqdarı törədilmiş cinayətin ictimai təhlükəliliyindən birbaşa asılıdır. Pul cəriməsində minimum məbləğ göstərilməsə də, fiziki şəxslərə maksimum 10000 frank, hüquqi şəxslərə isə, maksimum 50000 frank məbləğində

¹ Голованова Н.А. Уголовное право Англии // Сборник законодательных материалов // Под.ред. И.Д.Козочкина. – Москва, 2001. С. 352

cərimə təyin edilə bilər. Fransa Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 132-20 -ci maddəsinə görə, cərimə - cinayət törətmiş şəxs tərəfindən hissə-hissə də ödənilə bilər. Lakin, qeyd edək ki, hissə-hissə ödənilmənin də müddəti, qeyri-məhdud deyil. Məhkəmə, şəxsin ailə vəziyyətini, tibbi arayışını və digər üzürlü səbəbləri nəzərə alıb, cərimənin hissə-hissə ödənilməsini üç ilə qədər uzada bilər. Məhkəmə hökm çıxaranda, hökmün nəticə hissəsində cərimənin ödənilməməsinə görə digər cəzaların mümkün tətbiqi barədə şəxsi xəbərdarlıq edir (Fransa Respublikası CPM 749-cu maddə).¹ Fransa Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə görə, cinayət əməli törədərkən, 18 yaşı tamam olmamış və 70 yaşı tamam olmuş şəxslərə cərimə cəzasının azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz olunmasına yol verilmir.

ABŞ-da ən geniş yayılmış cəza növü cərimə cəzası hesab edilir. Cərimə cəzası məhkəmələr tərəfindən həm fiziki şəxslərə, həm də ki, hüquqi şəxslərə 500 000 ABŞ dolları məbləğinə qədər təyin edilə bilər. Əgər məhkəmə cəriməni, əvvəlcədən müəyyən olunmuş bir tarixədək ödənilməsini və ya cərimənin hissə-hissə ödənilməsini müəyyən etməyibsə, cərimə dərhal ödənilməlidir. Cərimə cəzasına məhkum edilmiş şəxs, cəriməni könüllü şəkildə, vaxtı-vaxtında ödədiyi halda, cərimənin ödənilməsinin iki ilədək uzadılmasını və ya cərimənin ödənilməmiş hissəsindən imtina edilməsi barədə məhkəməyə müraciət edə bilər.²

Yaponiyada da cərimə cəzası ən geniş yayılmış cəza növü olmaqla, məhkəmələr tərəfindən cinayət törətmiş şəxslərin 90% -ə qədərində tətbiq edilir. Bu tendensiya yol nəqliyyat hadisələrinin çoxluq təşkil etməsi ilə və qısa zaman müddətinə azadlıqdan məhrum etmə cəzasını tətbiq etməmək üçün baş verir. Yaponiyada “xırda cərimə” böyük ictimai təhlükə yaratmayan cinayətlərə görə məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilməklə 10 sendən 20 yenə qədər məbləğində tətbiq edilə bilər. “Orta cərimə” məbləği isə, nisbətən daha ağır cinayətlərə görə 20 yendən çox olmaqla tətbiq edilə bilər.³

Almaniya Federativ Respublikasında son on ildə, məhkəmələr tərəfindən cərimə cəzasının tətbiqi xeyli dərəcədə artıb. 1970-ci ildən 1980-ci ilədək aparılmış müşahidələr zamanı aşkar edilmişdir ki, Almaniya azadlıqdan məhrum etmə cəzasına çıxarılan hökmlərin sayı hiss ediləcək səviyyədə azalmış, cərimə cəzasının tətbiqinə dair çıxarılmış hökmlərin sayı isə bir neçə dəfə artırılmışdır. Mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlərin dördü üçünə, şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətlərin isə, üçdə ikisinə cərimə cəzasının tətbiq edilməsi, cəzanın bu növünün nə qədər geniş tətbiq olunmasının göstəricisidir.⁴ Almaniya əsas cəza növü kimi cərimə, həm xətalara, həm də törədilmiş hüquqazidd əməllərə, törədilmiş cinayət əməllərinə görə tətbiq edilir (2/paraqraf 12, AFR CM). Almaniya pul cəriməsi – məhkəmə tərəfindən minimum 5, maksimum 360 gün gündəlik pul cəriməsi məbləğində və ya iki alman markasından, on min alman markası məbləğinə qədər

¹ Уголовно-процессуальный кодекс Франции. – Москва, 1993. С. 212

² Joycelyn M. Pollock. Prisons today and tomorrow. A.P. Maryland, 1997

³ Канн Уэда. Преступность и криминология в современной Японии. Москва, 1989. Ст. 175-194

⁴ Morris, N., M. Tonry, M. Between Prison and Probation : Intermediate - 1990 (pg.143-144) //

tətbiq edilir. Məhkəmə “gündəlik pul cəriməsini” tətbiq edərkən, hər bir konkret halı nəzərdən keçirərək, cinayətin törədilmə vəziyyətini, cinayəti törətmiş şəxsin şəxsiyyətini, onun aylıq gəlirini, əmlakının miqdarını və sair məsələləri nəzərə alır. Gündəlik məbləğ – şəxsin ailəsinin saxlanılmasına ayrılan pul vəsaiti istisna olmaqla, cinayət törətmiş şəxsin gündəlik qazanc məbləğini nəzərdə tutur. Cərimənin bu cür özünəməxsus qaydada tətbiq edilməsi, müxtəlif imkan sahiblərinə, müxtəlif cərimə miqdarlarının təyin edilməsi baxımından olduqca əlverişli metod hesab edilə bilər.¹ AFR CM-nə görə, qanunvericilik cinayət törətmiş şəxsə cəriməni hissə-hissə ödəməyə və ya müəyyən müddətə qədər ödəməyə imkan verir. Cinayət törətmiş şəxs cəriməni ödəməkdən qərəzli sürətdə boyun qaçırdığı hallarda, onun cəzasını azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edilməsinə icazə verilir. Bu halda, bir “cərimə günü” “azadlıqdan məhrum edilmənin bir gününə” bərabər tutulur. Belə demək olar ki, qanunvericilik bir cərimə günü məbləğini, azadlıqdan məhrum etmənin bir gününə bərabər tutur. Almaniya Federativ Respublikasının Cinayət məəcəlləsi, “əmlak cəriməsi” adlanan cəza növünü də göstərir. Qeyd etmək istərdik ki, İngiltərə və Fransa Respublikasının cinayət qanunvericiliyində cəzanın belə bir növü göstərilməyib. A.B.Serebrennikovaya görə, qanunvericilik əmlak cəriməsinə yalnız əlavə cəza növü kimi yanaşır, hansının ki, məqsədi cinayət yolu ilə əldə edilmiş əmlakı müsadirə etməkdir. Qanunvericilik “əmlak cəriməsi” cəzasının, bir aydan iki ilədək “azadlıqdan məhrum etmə” cəzası ilə əvəz edilməsinə icazə verir.

Rusiya Federativ Respublikasında cərimə 2 500 rubldan 1 milyon rubla qədər, iki həftədən beş ilə qədər müddətinə məhkəmələr tərəfindən təyin edilir. Yetkinlik yaşına çatmayan şəxslərə isə, 1 000 rubldan 50 000 rubl məbləğinə qədər, iki həftədən altı aya qədər təyin edilir. Qeyd edək ki, Rusiya Federasiyasında cərimə cəzasının təyin edilmə və icra mexanizmləri demək olar ki, Azərbaycan Respublikasının cinayət qanunvericiliyi ilə eyniyyət təşkil edir.

Yuxarıda müqayisə etdiyimiz, ölkələrinin məhkəmə təcrübəsində cərimə cəzasının tətbiq edilməsindən elə bir ümumi nəticə çıxartmaq olar ki, cərimə cəzası hər bir ölkənin cəza sistemində əhəmiyyətli yer tutur. Qeyd etdiyimiz ölkələrdə cərimə cəzası - kifayət qədər geniş çərçivədə, həm əsas, həm də ki, əlavə cəza növü kimi məhkəmələr tərəfindən tətbiq edilir. Qeyd etmək lazımdır ki, hər bir ölkənin qanunvericiliyində cərimənin hesablanması və təyin edilməsi qaydası müxtəlif olsa da belə, hər bir ölkənin məhkəməsi cərimə cəzasını tətbiq edərkən, cinayətin ictimai təhlükə daşması dərəcəsini, cinayəti törətmiş şəxsin maddi vəziyyətini, ailə tərkibini və sair məsələləri nəzərə alır. Yuxarıda adını çəkdiyimiz ölkələrin qanunvericiliyinə görə, cinayət törətmiş şəxs qərəzli sürətdə cəriməni ödəməkdən boyun qaçırdığı hallarda, məhkəmə tərəfindən cəzanın daha ağır növü ilə əvəz olunmasına icazə verilir.

Xülasə, qeyd etmək istərdik ki, dünyanın bir çox ölkələrində son dövrlərdə məhkəmə təcrübəsində cərimə cəzasının geniş həcmdə tətbiq olunması

¹ Koehler, B. Gerechte Geldstrafe statt Konfiskatorischer Vermögens-sanktion // Juristenzeitung, 1991, N. 797 // Internet

təqdirəlayiq hal hesab olunur və öz effektivliyini sübuta yetirmişdir. Bu baxımdan Azərbaycan Respublikasının məhkəmə təcrübəsində azadlıqdan məhrum etməyə alternativ cəzaların, xüsusən məhkumu cəmiyyətdən təcrid etmədən cəza məqsədlərinə nail olmağa imkan verən cərimə, azadlığın məhdudlaşdırılması kimi cəzaların geniş tətbiq olunması müstəqil dövlətimizin cinayətkarlıqla mübarizə siyasətində diqqət mərkəzində olmalıdır.